

Moderne tijd

In Berlijn staat een gebouw dat dient als oorlogsmonument, de *Neue Wache*. De volgende zes gebeurtenissen die hiermee te maken hebben staan in willekeurige volgorde:

- 1 Het gebouw van de *Neue Wache* raakte ernstig beschadigd door de zware bombardementen die de Geallieerden uitvoerden op Berlijn.
- 2 Karl Friedrich Schinkel ontwierp het gebouw van de *Neue Wache* na de val van Napoleon als een monument om oorlogsslachtoffers te herdenken.
- 3 Na de val van de Muur werd de *Neue Wache* het officiële monument van de Duitse staat om alle slachtoffers van oorlog en tirannie te herdenken.
- 4 Heinrich Tessenow ontwierp een paar jaar na de Eerste Wereldoorlog bij de *Neue Wache* een monument voor de slachtoffers van die oorlog.
- 5 Kort na de troonsafstand van de keizer moesten de keizerlijke gardisten hun hoofdkwartier in het gebouw van de *Neue Wache* verlaten.
- 6 De leiders van de DDR maakten van de *Neue Wache* een monument tegen fascisme en militarisme. De lichamen van een onbekende soldaat en van een onbekend slachtoffer van een concentratiekamp werden er begraven.

- 2p **14** Zet deze zes gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 7.

De discussie in deze bron gaat over de vraag of Nederland onderwijs moet geven aan de bevolking van Java.

- 5p **15** Toon aan dat:
- aan dit bronfragment twee verschillende doelen van het modern imperialisme kunnen worden ontleend en
  - onderwijs beide doelen kan ondersteunen en
  - Willem II een gevaar van dit onderwijs voorziet.

Het Frankfurter Parlement besloot in 1849 dat Duitsland een erfelijk keizerschap met ministeriële verantwoordelijkheid moest krijgen en koos de Pruisische koning Friedrich Wilhelm IV als eerste keizer.

Friedrich Wilhelm IV weigerde de keizerstitel onder deze voorwaarden te aanvaarden.

Zowel het besluit van het Frankfurter Parlement als dat van Friedrich Wilhelm IV pasten bij een politieke stroming uit die tijd.

4p 16 Geef aan:

- bij welke politieke stroming het besluit van het Frankfurter Parlement paste en welke opvatting over de politieke verhoudingen in deze stroming bestond en
- bij welke politieke stroming de weigering van Friedrich Wilhelm IV paste en welke opvatting over de politieke verhoudingen in deze stroming bestond.

Gebruik bron 8.

In deze prent geeft Karl Arnold een mening weer over het beleid van Wilhelm II.

4p 17 Leg met twee verwijzingen naar de prent uit, welke mening Karl Arnold hier weergeeft.

Drie gebeurtenissen uit de geschiedenis van de Republiek van Weimar:

- 1 In 1923 bezette Frankrijk het Duitse Roergebied na het uitblijven van herstelbetalingen.
- 2 In 1924 kwam het Dawesplan tot stand.
- 3 In 1925 tekende Duitsland het Verdrag van Locarno, waarmee het verlies aan grondgebied in het westen, dat opgelegd was door het Verdrag van Versailles, door Duitsland werd erkend.

4p 18 Leg uit waardoor:

- gebeurtenis 1 bevorderde dat gebeurtenis 2 plaatsvond en
- gebeurtenis 2 bevorderde dat gebeurtenis 3 plaatsvond.

Gebruik bron 9.

Twee interpretaties:

- 1 In deze prent geeft Eppo Doeve een mening weer over de appeasementpolitiek.
- 2 Met de titel van zijn prent verwijst Eppo Doeve naar het Congres van Wenen.

4p 19 Ondersteun beide interpretaties door:

- met een verwijzing naar de prent aan te geven welke mening Eppo Doeve weergeeft over de appeasementpolitiek en
- uit te leggen wat de tekenaar met deze titel wil laten zien.

In 1938 werd de Conferentie van München gehouden met vrijwel dezelfde hoofdrolspelers als op de tekening van Eppo Doeve (*zie bron 9*). Deze conferentie wordt wel gezien als het symbool van de falende appeasementpolitiek.

2p **20** Leg uit waardoor dit zo kan worden gezien.

Gebruik bron 10.

Deze foto kan zowel door de nazi's als door de geallieerden in hun propagandacampagnes worden gebruikt.

2p **21** Toon dit aan door voor elk van beide aan te geven welke boodschap met deze foto kan worden overgebracht.

Gebruik bron 11.

Het tijdschrift *De Vlam* was de spreekbuis van de 'Derde Weg', de linkse beweging die zich niet wilde aansluiten bij een van beide blokken in de Koude Oorlog.

2p **22** Leg met een verwijzing naar de bron uit, dat de visie die in de prent wordt weergegeven past bij de 'Derde Weg'.

Gebruik bron 12.

Je kunt op grond van deze bron concluderen dat deze zuiveringen in de Oostbloklanden overeenkomst vertonen met het McCarthyisme in de Verenigde Staten in die tijd.

2p **23** Ondersteun deze conclusie met de bron.

In 1968 stelt de Communistische Partij van Tsjecho-Slowakije een commissie in om onderzoek te doen naar een mogelijk eerherstel voor Rudolf Slánský (*zie bron 12*). Het rapport van de commissie is positief, maar aan het eind van het jaar besluit de partijleiding het niet te publiceren.

4p **24** Leg uit dat zowel het instellen van de commissie als het besluit om het rapport niet te publiceren te maken hebben met ontwikkelingen in de Communistische Partij van Tsjecho-Slowakije op dat moment.

In oktober 1971 bracht Henry Kissinger, de nationale veiligheidsadviseur van president Nixon, een geheim bezoek aan de communistische partijleiders in Beijing.

3p **25** Plaats dit bezoek in de tijd door:

- een reden te geven vanuit de internationale verhoudingen op dat moment waarom dit bezoek geheim moest blijven en
- uit te leggen waardoor dit bezoek heeft bijgedragen tot een doorbraak in de Vietnamoorlog.

Gebruik bron 13.

Tussen dit pamflet en een kenmerkend aspect van de tweede helft van de twintigste eeuw zijn meerdere verbanden te leggen.

3p **26**

Licht dit toe door:

- het kenmerkend aspect te noemen dat bij dit pamflet past en
- twee verbanden aan te geven tussen dit kenmerkend aspect en het pamflet.

bron 7

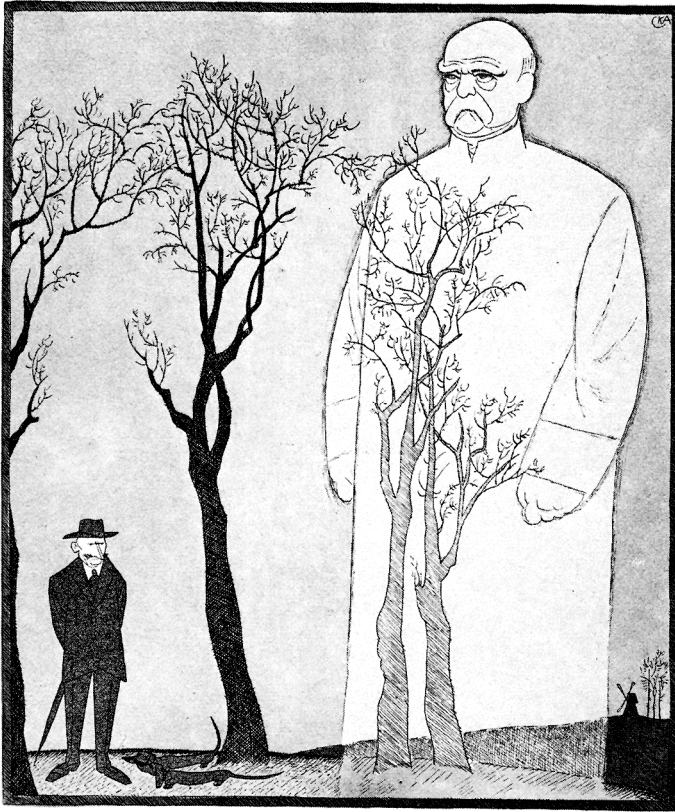
In 1844 heeft J.C. Baud, minister van koloniën, een gesprek met koning Willem II over de indiening van een voorstel om onderwijs te geven aan de inlandse bevolking op Java (Indonesië):

Ik kon in hetgeen de koning zei, geen zweem bespeuren van de overtuiging dat de tegenwoordige bezetters van Java slechts werktuigen zijn in Gods hand om beschaving te verspreiden. Zijne Majesteit scheen de zaak geheel te beschouwen vanuit het materiële gezichtspunt en scheen te vrezen dat men van lieverlede zou afwijken van het principe dat men de Javaan onkundig houdt om hem gemakkelijker te regeren en dienstbaar te maken aan ons financieel belang. Nadat ik de koning gerust had gesteld omtrent de aard van het door mij bedoelde onderwijs, nadat ik hem had voorgehouden hoe belangrijk bekwame inlandse hoofden zijn (ook uit zijn gezichtspunt) voor ons en nadat ik hem verzekerd had dat het godsdienstige punt buiten aanmerking zou blijven, gaf hij zijn toestemming tot het indienen van de voordracht, echter met blijkbare onwil en zich verheugende dat mijn voorstel slechts de strekking had om consideratie en advies te vragen, dat men zich dus nog nader beraden kon. Ik sprak van de aandrang waarmee het Bijbelgenootschap (...) scholen verlangde, en van de ontevredenheid die bij onze confessionelen bestaat dat het gouvernement Javanen slechts beschouwt als koffie- en suikerproducenten en niet als wezens wier beschaving aan onze zorg is toevertrouwd.

bron 8

Op 4 november 1919 publiceert het Duitse satirische tijdschrift *Simplicissimus* een tekening gemaakt door Karl Arnold met als titel "Zu spät!" (Te laat!):

Zu spät!

Der Kaiser in Doorn

Vertaling onderschrift:
De keizer in Doorn

Toelichting:
Links staat Keizer Wilhelm II, die zich in 1918 in Doorn (Utrecht) vestigt.
De figuur rechts is Otto von Bismarck.

bron 9

In 1936 maakt Eppo Doeve deze prent voor *De Haagse Post* met als titel "Het Europeesch concert":

Onderschrift:

De *Führer* behoudt zich het recht voor, het programma willekeurig te wijzigen.

Toelichting:

Führer is de titel van Hitler.

Van links naar rechts zijn afgebeeld: Hitler (met tuba), de Britse premier Chamberlain (met viool), de premier van Frankrijk Blum (met saxofoon), de leider van Italië Mussolini (met mandoline).

Op de bladmuziek staat: "geen agressie".

Op een vallend muziekblad staat: "Locarno", wat verwijst naar het Verdrag van Locarno uit 1925.

Onder zijn stoel houdt Hitler de muziek van "De Wacht aan de Rijn" vast, symbolisch voor de Duitse Rijn grens in het westen en voor de Frans-Duitse tegenstelling na 1871.

bron 10

Op deze foto uit maart 1945 van een van zijn laatste verschijningen in het openbaar, feliciteert Adolf Hitler in Berlijn jongens van de *Hitlerjugend* die zojuist zijn onderscheiden voor hun verzet tegen het oprukkende Rode Leger:

bron 11

In oktober 1949 verschijnt, naar aanleiding van de stichting van de DDR, deze cartoon van Wim van Wieringen in het weekblad *De Vlam*, met als ondertekening: "Eén Duitsland hebben zij verslagen, nu hebben zij er twee":

één duitsland hebben zij verslagen, nu hebben zij er twee

Toelichting:

Op de linkerfiguur op de voorgrond staat: "Oost", op de rechterfiguur "West".

Op de achtergrond staan Josef Stalin en Harry Truman.

Op hun gewaden staat: "Pax" (vrede).

bron 12

Begin jaren vijftig vinden in de Oostbloklanden processen plaats om de communistische partijen te zuiveren. Een van de slachtoffers is de Tsjecho-Slowaakse communistische partijleider Rudolf Slánský. Hij wordt in 1951 gearresteerd en in 1952 ter dood veroordeeld, onder meer voor "spionage voor westerse imperialisten". Een van de getuigen is Marie Švermová, ook lid van de Communistische Partij van Tsjecho-Slowakije, die later verklaart:

Na een lange innerlijke strijd, omdat ik me nog steeds onbehaaglijk voelde bij het idee dat gedraai de partij zou helpen, besloot ik een 'bekentenis' af te leggen, zodat de voorbereidingen voor het showproces konden doorgaan. Het werd een taak die ik had te vervullen in het belang van de partij. Wij waren sinds onze jeugd getraind om het partijbelang boven al het andere te stellen en alles op te offeren voor de partij, jezelf inbegrepen.

Nadat ik mijn 'bekentenis' had opgeschreven, vertelde ik de officier van justitie dat alles wat ik had opgeschreven een leugen was. Ik zei dat ik in de rechtbank zou getuigen volgens wat ik had opgeschreven, omdat ik het een opdracht van de partij vond, maar dat vroeg of laat de waarheid hoe dan ook zou bovenkomen.

Toen wachtte ik wekenlang op de verdere voorbereidingen van het proces, maar wekenlang werd ik niet ondervraagd. Toen begon de tweede fase van het onderzoek, waarbij R. Slánský eruit was gevist als leider van de samenzwering. Dezelfde ondervragers die hem een echte bolsjewiek hadden genoemd (...) dwongen me nu te bekennen dat ik hem had geholpen in zijn misdadige activiteiten tegen de partij en de staat.

bron 13

De actiegroep "Nederland auto-arm" verspreidt in 1975 dit pamflet:

Er zijn te veel auto's,

We willen gewoon stad en land reinigen van te veel auto's, van te veel kankerblik. Lekker iedereen weer vrolijk, gezond, onbedreigd, zacht zovend (en soms hard trappend) op zijn fietsje: minder machtswellust in het verkeer, minder asociaal chauffeursgedrag. Natuurlijk, voor een aantal mensen en beroepen is de auto een zegen, een uitkomst. Houden zo. Het is óók zo dat de auto iets is waar je vaak lang voor hebt moeten kromliggen. Door de auto wordt men iemand van aanzien. Het is ook nog 'ns zo dat de auto het enige is dat we zelf een beetje mogen sturen in een maatschappij waar we verder niets in te sturen, in te vertellen hebben. Maar als dat gaat veranderen kunnen we die vele auto's missen als kiespijn.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.